

EL SETMANARI PER EXCEL·LÈNCIA

La revista *Destino* va passar del falangisme al catalanisme

TEXT JOSEP MARIA FIGUERES
FOTOS: ARCA (BIBLIOTECA NACIONAL DE CATALUNYA)

***Destino* va ser una de les publicacions de referència de tot l'Estat. Tot i un inici falangista, amb el pas dels anys acabaria derivant cap a una línia liberal i cosmopolita que fins i tot provocaria expedients i multes de les autoritats franquistes. Amb la venda a Jordi Pujol, va començar el declivi d'una revista que havia estat tot un referent però que, a poc a poc, perdria lectors, publicitat i influència. El tancament definitiu, a mitjan anys vuitanta, clou un període de quatre dècades durant les quals el setmanari va viure una sèrie de etapes molt marcades i diferenciades.**

Editada pels guanyadors de la guerra, a Barcelona i per catalans, la revista *Destino* va acabar sent seguida per la burgesia i la intel·lectualitat que llavors no tenia cap altre aliment intel·lectual de qualitat cultural. Així, aquesta capçalera va convertir-se en una finestra oberta al món, tot i les limitacions ideològiques que imposava la censura franquista. Les col·laboracions, sovint de nivell –sobretot als anys cinquanta i seixanta– van ser nombroses i l'impacte social va ser molt fort atenent la bona presentació formal, l'extensió, la sensibilitat i la professionalitat de l'editor Josep Vergés, creador també del premi Nadal, en castellà, i de l'editorial homònima on publica, fonamentalment, Josep Pla en català.

Ara bé, al llarg dels quaranta anys de vida, *Destino* va ser un setmanari que passaria del totalitarisme al liberalisme de la mà

del qui en serà sempre director a l'ombra i del qui va convertir-la en una de les millors revistes del segle a tot l'estat i,

EN PLENA GUERRA CIVIL, LA REVISTA HAVIA ESTAT FUNDADA PELS FALANGISTES JOSEP MARIA FONTANA I XAVIER DE SALAS

sense cap mena de dubte, en la millor aportació cultural gràcies al valor dels col·laboradors i a la qualitat dels articles.

EL PECAT ORIGINAL

La publicació, com molt bé la defineixen Carles Gelí i Josep Maria Huertas a la monografia *Les tres vides de Destino* (“Vaixells de Paper”, 1990), té diferents etapes. La primera, a San Sebastià, durant la guerra, és l'etapa franquista

i està compresa entre el març del 1937 i el gener del 1939. La segona, amb la mateixa ideologia, ja té lloc a Barcelona durant tres dècades.

I, finalment, hi ha la tercera etapa episòdica i poc coneguda. El 1990, Josep Faulí en un article a *Serra d'or* explicava que

la primera etapa havia estat “el pecat”, la segona “la important” i la tercera “l'anècdota”, per la brevetat.

Els primers cent números, en plena Guerra Civil, s'editen a la capital de Guipúscoa fins que amb l'ocupació de Barcelona s'hi trasllada allà tant la revista com el personal. *Destino* havia estat fundada pels falangistes Josep Maria Fontana i Xavier de Salas. No en va, la capçalera és un mot de la coneguda frase grandilo-

DOS HOMES CLAUS

A l'apartat de *Darrers* escrits de l'obra completa –en el vol. 44– que li va editar l'editorial Destino, el periodista i escriptor Josep Pla, es refereix al setmanari on tant va treballar. “Jo he escrit a *Destino* prop de quaranta anys. Exactament la meitat de la meua vida. No solament vaig donar un article setmanal, (...) vaig donar-hi altres coses, com les cartes al director, que era una cosa nova i que jo havia observat, a l'estranger, l'èxit popular que tenia.. (...) Vergés em va fer viatjar per tot el món i em va fer escriure llargs reportatges –la gent vol això deia– i jo hi anava. (...) Josep Vergés demostrarà que sabia fer una revista”.

Vergés passa de la duresa dels anys quaranta a l'expansió els seixanta fent una aposta per la implicació amb allò que desitja el públic. Així ho recorda en el llibre de Josep Maria Huertas i Carles Geli: “Ens la jugàvem

a cada número”. “Pràcticament no ens reuníem –afegeix– i cadascú sabia el que havia de fer i ho feia lliurement i si algú marxava de l'esperit de la casa, fora”. Vergés era un editor que vivia i patia la publicació. Pla remarca constantment la seva tenacitat com a tret distintiu i el seu fill, Josep C. Vergés, autor d'*Un país tan desgraciat. Memòria compartida amb l'editor de Destino*, hi mostra la història des d'un punt de vista interior. Si bé Vergés mai es planteja seriosament el canvi al català, va situar una humil publicació inicial a la primera línia de les grans revistes. Carles Sentís va escriure que, llegint *Destino* des de Londres, li semblava ser a Barcelona, i que editada en anglès tindria èxit. Aquest es segurament el millor elogi. Plomes com la de Josep Pla i la tasca de Vergés havien aconseguit fer una revista europea de nivell.

qüent: “España es una unidad de destino en lo universal”.

La revista –que als sis mesos de sortir al carrer passa a estar dirigida pel novel·lista Ignasi Agustí– es vol adreçar als soldats catalans del bàndol franquista i esdevé, alhora, un òrgan de propaganda més que no pas premsa de trinxera. En aquest sentit, Agustí, antic periodista i escriptor en català, compta amb l'ajuda de camarades catalans –com Andreu Perelló o Pere Pi– i de l'organització falangista a Catalunya.

ENMIG DE LA GRISOR

La revista comptarà amb aportacions de nivell com la del dibuixant Valentí Castanys, el filòleg Martí de Riquer o els escriptors Eugeni d'Ors i Pedro Laín Entralgo, així com figures de la Lliga, de *La Veu de Catalunya* i del catalanisme –conservador i catòlic– com Santiago Nadal, Josep Carreras Candí o el mateix Carles Sentís, que s'hi vinculen de ple. També hi ha el periodista i crític literari Joan Ramon Masoliver i l'editor Josep Vergés. Aquest últim, inicialment, hi està com un simple col·laborador, però acabarà sent-ne el propietari i l'editor. Cal insistir que molts d'ells no s'hi vinculen per afinitat a l'espanyolisme, sinó pel context del moment en haver de fugir per salvar la vida davant el que s'ha anomenat *incontrolats* i *gàngsters* de la República amb llurs cotxes fantasma.

A la capçalera, amb un disseny cada cop més professionalitzat i amè, la temàtica ideològica, predominant, va donant pas a la cultural. El *Destino* dels anys quaranta, però, és com la societat i la premsa: tot trist i llunyà al bategar espiritual d'una societat liberal que sembla que ha desaparegut. Enmig d'aquesta tristesa, hi ha alguna esclatxa com *Calendario sin fechas*, de Josep Pla, les crítiques de cine-

Josep Vergés amb Josep Pla, en una imatge d'arxiu

ma d'Àngel Zuñiga i contes de qualitat, com els de Txèkhov.

PUBLICACIÓ RELLEVANT

Els diferents estudis sobre la revista mostren la rellevància que va anar aconseguint. La nova etapa de *Destino*, a Barcelona, encetada el 1939 i fins al 1945 mantindrà molts lligams amb els posicionaments inicials sota la direcció d'Agustí. Es tracta d'una evolució, suau, que va adaptant-se a la realitat internacional. Mussolini desapareix de les portades. El feixisme, l'anticatalanisme descarnat, deixa pas a una formulació més aliadòfila arran del setge de Stalingrad, que marca un tomb. És simptomàtica una portada dedicada a Churchill –Hitler és arraconat– i, tanmateix perquè no hi hagi dubtes, en el mateix número Agustí reitera la unitat d'Espanya amb articles monolòtics i doctrinaris a la portada.

Superada l'etapa Agustí –el subtítol “Política de Unidad” desapareix–, el 1958,

DE LA MÀ DE L'EDITOR JOSEP VERGÉS, L'HOME FORT DEL SETMANARI, *DESTINO* PASSARIA DEL TOTALITARISME AL LIBERALISME

comença l'etapa com a director de Néstor Luján, que serà fonamental. Quan l'Estat passa de no bel·ligerant a neutral té lloc una certa liberalització. Santiago Nadal publica el cèlebre article “Verona y Argel” en què, referint-se a França, parla d'acabar els afusellaments (habituals en aquesta etapa del franquisme). Un escrit que provoca l'empresonament de Nadal durant tres setmanes i que un grup falangista assalta la redacció. *Destino* ja no és de confiança. Sigui com sigui, va tenint lloc el canvi en la revista i Vergés,

aliadòfil i culte, hi estava al darrere. El setmanari ja no era la publicació feixista de l'inici.

Vergés, que havia comprat la participació d'Agustí, quedava com l'home fort de la revista amb la meitat del capital.

L'altra meitat estava en mans del compte de Godó. És llavors quan a *Destino* troben noms emblemàtics com *Sempronio*, Josep

Maria Espinàs, Sebastià Gasch, Joaquim Folch i Torres, Tristán La Rosa, Manuel del Arco, Carles Soldevila, Joan Fuster,

A MÉS DE PLA, HI ESCRIVIEN JOSEP MARIA ESPINÀS, *SEMPRONIO*, MANUEL DEL ARCO, JOAN FUSTER, CAMILO JOSÉ CELA I CARLES SENTÍS

Camilo José Cela, al costat de corresponents com Àngel Zuñiga, a Nova York; Carles Sentís, a París; Josep Manyé (*Jorge*

Marín), a Londres... I Josep Pla com a referent.

L'ETAPA LUJÁN

Al darrere de *Destino* hi ha Vergés, que en realitat és un director a l'ombra i que imposa una certa liberalització entre 1952 i 1958. El 1958, amb la venda d'accions d'Agustí i Vergés al comte de Godó, i amb Néstor Luján com a nou director, s'enceta l'etapa d'or de la revista.

El mestratge de Luján, gran amic de Vergés, marca la publicació que, amb un to liberal, es consolida multiplicant-ne per deu el tiratge. A més, als anys seixanta, Luján propicia la incorporació progressiva de plomes joves i brillants com Josep

Maria Huertas Claveria o Manuel Jiménez de Parga. Així, des de Montserrat Roig a *Azorín*, és pot dir que la literatura

catalana i espanyola acabaria tenint amb aquesta revista una extraordinària tribuna de qualitat. També hi escriuen exiliats que tornen, com és el cas de Josep M.

EN L'ETAPA DAURADA, VA CONVERTIR-SE EN UNA PUBLICACIÓ DE REFERÈNCIA AMB 25.000 SUBSCRIPTORS I 70.000 EXEMPLARS VENUTS

Corredor, que lloa a un altre exiliat, el violoncel·lista Pau Casals, a qui la revista dedica tres portades.

Les classes benestants il·lustrades s'apropien la revista i permeten que creixi de manera sostinguda fins a convertir-se en una revista de referència. Als anys setanta, esdevé el setmanari per excel·lència. Segons Vergés, tenien 25.000 subscriptors, venien 70.000 exemplars i la publicitat era abundosa.

Si bé la gran estrella és Josep Pla, l'extensa paginació fa que donin joc a un gran

ventall de temàtiques. Els números, en color, així com els monogràfics, tenen una molt gran acceptació.

Destino cada cop és més progressista. Esdevé una tribuna d'aire anglès que podem resumir com a revista liberal i moderna, de bona

factura en la presentació, de to cosmopolita, catalanista i crítica amb el franquisme, com ho palesen els expedients i les sancions. Com quan, el 1968, arran d'una carta ("El catalán se acaba"), que es podia interpretar com un atac a la llen-

"IGUAL QUE S'HA DIT QUE EL BARÇA ÉS MÉS QUE UN CLUB, *DESTINO* VA SER MÉS QUE UN SETMANARI"

Dolors Lamarca, Biblioteca de Catalunya

gua catalana, el Ministeri d'Informació aprofita per agafar-se a aquest escrit per

suspendre la publicació durant dos mesos, argumentant que era un atac a una llengua parlada en una part d'Espanya. El juliol d'aquell any, el Tribunal de Orden Público va jutjar Luján per la carta, apartant-lo de la direcció, que passaria a ser ocupada, simbòlicament, pel crític musical Xavier Montsalvatge, mentre Luján apareixia com a director adjunt, tot i exercir en realitat com a màxim responsable.

CONFLICTE AMB LA REDACCIÓ

L'etapa daurada de *Destino* finalitza el 1974, quan Vergés ven la capçalera a Jordi Pujol per cinquanta milions de pessetes.

Pujol –llavors propietari d'*El Correo Catalán*– provoca un conflicte amb la redacció, ja que interfereix en la tasca informativa del setmanari i provoca la dimissió de Luján el 20 de maig de 1975.

ELOGIS I ATACS

Quan, el 2010, la Biblioteca de Catalunya va introduir *Destino* a la Memòria Digital de Catalunya (MDC), Dolors Lamarca, directora d'aquesta institució, va deixar clar el valor que tenia. "Durant una pila d'anys, *Destino* va ser el setmanari per excel·lència. Igual que s'ha dit que el Barça és més que un club, *Destino* va ser més que un setmanari. Va connectar amb amplis sectors de la població, i va esdevenir indispensable per conèixer l'evolució de la cultura i dels costums de Catalunya. Va deixar una gran petja no tan sols en el món de la premsa, sinó com a part d'una societat que volia ser diferent sota el franquisme". "*Destino* –proseguia– és una de les joies de les publicacions catalanes en llengua castellana. Per descomptat que la més valuosa".

Aquests elogis contrasten amb els atacs que va rebre *Destino* a la segona meitat dels anys quaranta, tant des

de l'exili com des de l'interior de Catalunya. Francesc Vilanova, professor d'Història contemporània de la UAB, va aplegar-ne més d'un centenar a *Al voltant de Destino. Una batalla cultural de postguerra (1944-1950)*, que el 2020 va editar Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Entre altres coses, s'acusa la gent de *Destino* de botiflers, traïdors, col·laboracionistes, venuts i franquistes. Així, el 1944, Eugeni Xammar, a la revista *Foc Nou* –editada a Tolosa de Llenguadoc– deia: "Ho proclamo avergonyit i ho denuncio amb fàstic al cor perquè fet i fet es tracta d'un escamot de catalans de la meua professió: el setmanari *Destino* que, des de fa cinc anys, es publica a Barcelona ofereix un cas de baixesa i enviliment que enlloc del món no ha tingut ni té parió". "Les flors més pudents d'aquesta primavera han florit a Catalunya", conclou Xammar.

Cinc dies després acomiaden Carlos Pérez de Rozas, redactor en cap. Unes

(Baltasar Porcel, José Carlos Clemente, Josep Pernau, Jordi Domènech i Luis

Molla) es trobaran amb canvis socials notables. En aquests anys, el setmanari canvia de línia, de col·laboradors, de disseny, de capçalera

L'INTERVENCIÓ DE JORDI PUJOL PROVOCARIA LA DIMISSIÓ DELS MÀXIMS RESPONSABLES I D'UNA QUARANTENA DE COL·LABORADORS

dimissions que acaben provocant la dimissió conjunta de més de quaranta col·laboradors. *Destino*, que passa a les mans de Baltasar Porcel, ja no es recuperarà d'aquest cop.

Els darrers temps, agitats, se sintetitzen amb un acudit de Jaume Perich, en què es pot veure la redacció amb una porta de sortida immensa i una molt petita d'entrada. La revista, que amb Vergés sempre havia guanyat diners, en l'etapa Pujol comença a perdre lectors, publicitat i subscriptors. Pujol intervencionista i poc destre en l'ofici d'editor –tal com expliquen Geli i Huertas al seu llibre– provoca la progressiva decadència de la capçalera. Els directors següents

i format. El *Destino* del final era una ombra del que havia estat als anys seixanta.

Tot i que amb Jordi Domènech de director hi havia notables col·laboracions –Pere Gimferrer, Víctor Alba, Jorge Marín, Josep Faulí, Joaquim Ventalló o Jaume Miravittles, entre altres– el setmanari ja

no reeixirà. El 1979, hi ha una pausa forçada per la situació i no reapareix fins al 28 de març de 1985 amb una ruptura total de disseny, contingut i col·laboradors. Finalment, el 16 de maig de 1985 té lloc el comiat definitiu. Al darrer número, dirigit per Luis Molla, s'alternen articles de política espanyola, amb reportatges sobre les dones exiliades i la *gent guapa*. Una combinació estranya que, sota aquest títol, no agrada als lectors. Després de quatre dècades d'història, el setmanari acaba desapareixent. Ç

Més informació a:

Primera aproximació a Destino, de Josep Faulí. Revista *Serra d'Or*, número 364 (abril, 1990)

Les tres vides de Destino, de Carles Geli i Josep M. Huertas Claveria (Col·legi de Periodistes – Diputació de Barcelona, 1990)

www.bnc.cat/digital/destino/index.html › Repositori digital de la Biblioteca de Catalunya